

Wyrok z dnia 19 maja 1999 r.

II UKN 637/98

Nie jest okresem równorzędnym z okresem zatrudnienia w rozumieniu art. 11 ust. 2 pkt 11 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) przerwa w pracy przypadająca przed urodzeniem dziecka, gdy pracownica nie korzystała z urlopu wychowawczego lub bezpłatnego.

Przewodniczący: SSN Barbara Wagner (sprawozdawca), Sędziowie SN: Jerzy Kuźniar, Stefania Szymańska.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 19 maja 1999 r. sprawy z wniosku Stefanii B. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w C. o prawo do renty inwalidzkiej, na skutek kasacji organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 4 czerwca 1998 r. [...]

z m i e n i ł zaskarżony wyrok i apelację oddalił.

U z a s a d n i e

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach wyrokiem z dnia 26 listopada 1997 r. [...] oddalił odwołanie Stefanii B. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w K., odmawiającej przyznania renty inwalidzkiej.

Sąd ustalił, że wnioskodawczyni, będąca inwalidką III grupy, w dniu złożenia wniosku o świadczenie, tj. 3 kwietnia 1997 r., pozostawała w zatrudnieniu. Wobec tego, pięcioletni okres zatrudnienia, wymagany - zgodnie z art. 32 pkt 2 w związku z art. 33 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.), powoływanej dalej jako „ustawa o z.e.p.”, w związku z art. 6 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.), powoływanej jako „ustawa rewaloryzacyjna” - do

nabycia prawa do renty inwalidzkiej przez osobę, której inwalidztwo powstało po ukończeniu 30 lat życia, powinien przypadać w dziesięcioleciu liczonym wstecz od daty złożenia wniosku, tj. od 3 kwietnia 1987 r. do 4 kwietnia 1997 r. (art. 33 ust. 2 ustawy o z.e.p.). Stefania B. ma przypadające na ten czas okresy składkowe i nieskładkowe wynoszące łącznie 3 lata 5 miesięcy i 28 dni. Nie spełnia zatem warunku przyznania renty inwalidzkiej, określonego w powołanych wyżej przepisach.

Sąd Apelacyjny w Katowicach wyrokiem z dnia 4 czerwca 1998 r. [...] zmienił zaskarżony przez Stefanię B. apelacją wyrok i poprzedzającą go decyzję, przyznając wnioskodawczyni prawo do świadczenia z dniem zaprzestania pobierania przez nią zasiłku chorobowego.

Sąd drugiej instancji zmienił podstawę prawną, a częściowo także faktyczną rozstrzygnięcia. Skoro z opinii biegłej wynika, że inwalidztwo wnioskodawczyni powstało przed 15 listopada 1991 r., a z dużym prawdopodobieństwem istnieje od 1981 r., to, zgodnie z art. 26 ust. 2 ustawy rewaloryzacyjnej, należało jej prawo do świadczenia oceniać wedle przepisów obowiązujących do dnia wejścia tejże ustawy w życie, tj. do dnia 15 listopada 1991 r. Znaczy to zwłaszcza, że okres urlopu wychowawczego może być uwzględniony bez ograniczenia wynikającego z art. 4 ust. 2 ustawy z 17 października 1991 r. Inwalidztwo Stefanii B. powstało w 1981 r. w czasie zatrudnienia, gdy miała 21 – 22 lata, wobec czego powinna wykazać dwa lub trzy lata okresów zatrudnienia. Przy tym okres zatrudnienia nie musiał być w całości osiągnięty przed datą powstania inwalidztwa. Przed 15 listopada 1991 r. Stefania B. spełniałaby warunek posiadania wymaganego okresu zatrudnienia (od dnia 27 kwietnia 1987 r. do 13 grudnia 1988 r. pozostawała w stosunku pracy, a od 14 grudnia 1988 r. do 14 grudnia 1994 r. przebywała na urlopie wychowawczym). Do 15 listopada 1991 r. ma okres zatrudnienia wynoszący 4 lata i 6 miesięcy, „nie licząc zatrudnienia wykonywanego w 1981 r. w Przedsiębiorstwie Budowy Kopalń „P.” w L”.

Wnioskodawczyni spełnia też warunki z art. 32 ustawy o z.e.p. dla osoby, której inwalidztwo powstało w wieku powyżej 30 lat, „przy rozważeniu jej uprawnień bezpośrednio przed wejściem w życie ustawy o rewaloryzacji emerytur i rent... tj. przed 15.XI.1991 r.”. Do okresu zatrudnienia w wymiarze 4 lat i 6 miesięcy (od 27 kwietnia 1987 r. do 14 listopada 1991 r.) można bowiem doliczyć, jako równorzędny z okresem zatrudnienia, na podstawie art. 11 ust. 2 pkt 11 ustawy o z.e.p., okres sprawowania opieki nad dzieckiem Krystianem B. urodzonym 24 kwietnia 1983 r.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych zaskarżył ten wyrok kasacją. Wskazując

jako jej podstawy naruszenie przepisów postępowania, a to: art. 231, 233 i 286 KPC, a w konsekwencji niewłaściwą wykładnię i zastosowanie przepisów prawa materialnego, a mianowicie art. 32 i 33 oraz 11 ust. 2 pkt 11 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Zdaniem strony skarżącej, ustalenie, że inwalidztwo wnioskodawczynie istnieje od 1981 r. nieprzerwanie i w sposób trwały pozostaje w sprzeczności z samą opinią lekarską i, przede wszystkim, z okolicznościami sprawy. Stefania B., urodzona 16 maja 1959 r., w roku 1981 ukończyła 22 lata. Po okresie pracy od 5 kwietnia 1980 r. do 31 października 1981 r. podjęła ponownie zatrudnienie 27 kwietnia 1987 r. i pracowała do 13 grudnia 1988 r. Fakt ten sugeruje, że mogła utracić inwalidztwo i odzyskać pełną zdolność do pracy, tym bardziej iż z opinii lekarskiej wynika, że cierpiała na chorobę nawrotową. Kolejne zatrudnienie wykonywała w okresie od 17 sierpnia 1995 r. do 8 kwietnia 1997 r. W tym czasie urodziła troje dzieci, w latach : 1983, 1988, 1990. W aktach rentowych znajduje się dokumentacja wskazująca, że kłopoty zdrowotne wystąpiły u wnioskodawczynie dopiero w 1995 r. Z opinii biegłego nie wynika, że była mu przedstawiona dokumentacja wcześniejsza. Inwalidztwo zostało stwierdzone przed 15 listopada 1991 r., „z dużym prawdopodobieństwem” od 1981 r., ale bez określenia, czy miało ono charakter stały czy okresowy. Ustalając, bez dostatecznego wyjaśnienia tej kwestii i wszechstronnego rozważenia materiału sprawy, że inwalidztwo wnioskodawczynie istnieje nieprzerwanie od 1981 r. Sąd przekroczył granice swobodnej oceny dowodów, a pomijając inne ustalone fakty i nie wyciągając z nich logicznie wypływających wniosków dopuścił się uchybienia art. 231 KPC.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stefania B., urodzona 16 maja 1959 r., zgłosiła wniosek o rentę inwalidzką w dniu 3 kwietnia 1997 r., pozostając w zatrudnieniu. Jej inwalidztwo powstało przed 15 listopada 1991 r. „z dużym prawdopodobieństwem w 1981 r.” Wnioskodawczynie legitymuje się następującymi okresami zatrudnienia (składkowymi): (a) od 5 kwietnia 1980 r. do 31 października 1981 r., (b) od 27 kwietnia 1987 r. do 13 grudnia 1988 r., (c) od 17 sierpnia 1995 r. do 8 kwietnia 1997 r. oraz okresem równorzędnym z okre-

sem zatrudnienia (nieskładkowym), którym jest urlop wychowawczy – od 14 grudnia 1988 r. do 14 grudnia 1994 r. Są to okoliczności bezsporne.

Sąd drugiej instancji ustalił, że inwalidztwo Stefanii B. powstało w 1981 r. Za datę powstania jej inwalidztwa należy, kierując się treścią § 21 ust. 5 rozporządzenia Ministra Pracy, Płac i Spraw Socjalnych z dnia 5 sierpnia 1983 r. w sprawie składu komisji lekarskich do spraw inwalidztwa i zatrudnienia, trybu postępowania, trybu kierowania na badanie przez te komisje oraz szczegółowych zasad ustalania inwalidztwa (Dz.U. Nr 47, poz. 214), przyjąć dzień 31 grudnia 1981 r. Inwalidztwo wnioskodawczynie nie powstało więc w wieku 21 - 22 lat, ale 22 lat, zaś wymagany okres jej zatrudnienia nie powinien wynosić 2 – 3 lat, lecz trzy lata.

Przy tak ustalonym stanie faktycznym, Sąd oceniał prawo wnioskodawczynie do renty inwalidzkiej według przepisów obowiązujących przed 15 listopada 1991 r., tj. przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 17 października 1991 r. Według bowiem art. 26 ust. 2 tejże ustawy – do osób, które do dnia wejścia w życie ustawy nie zgłosiły wniosków o rentę, mimo że spełniły łącznie warunki do nabycia prawa do tego świadczenia, stosuje się przepisy dotychczasowe.

Warunki nabycia prawa do renty inwalidzkiej nie zostały zmienione. Zgodnie z art. 32 ustawy z.e.p., w brzmieniu obowiązującym przed nowelizacją z dnia 17 października 1991 r., renta inwalidzka przysługuje pracownikowi, „który spełnił łącznie następujące warunki: 1) jest inwalidą, 2) ma wymagany okres zatrudnienia, 3) jego inwalidztwo powstało w czasie zatrudnienia lub w okresie równorzędnym z okresem zatrudnienia albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów”. Istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy miała zmiana stanu prawnego polegająca na wprowadzeniu odmiennych od dotychczasowych zasad wyliczania stażu rentowego. Zastosowanie przepisów sprzed 15 listopada 1991 r. pozwalało na uwzględnienie w okresie zatrudnienia wnioskodawczynie pełnego wymiaru urlopu wychowawczego.

Skoro inwalidztwo wnioskodawczynie powstało w 1981 r., a zatem gdy ukończyła ona 22 lata, wymagany do nabycia prawa do renty inwalidzkiej okres zatrudnienia, liczony łącznie z okresami równorzędnymi z okresami zatrudnienia i okresami zaliczalnymi, wynosił 3 lata. Zdaniem Sądu, nie jest konieczne, by warunek posiadania stażu został spełniony przed powstaniem inwalidztwa. Od 31 grudnia 1981 r. (data powstania inwalidztwa) do 15 listopada 1991 r. (do dnia wejścia ustawy rewolucyjnej w życie) wnioskodawczynie ma wykazane okresy pozostawania w stosunku

pracy: 5 kwietnia 1980 r. – 31 października 1981 r. oraz 27 kwietnia 1987 r. do 13 grudnia 1988 r., a także okres równorzędny z okresem zatrudnienia od 14 grudnia 1988 do 14 listopada 1991 (urlop wychowawczy), co łącznie stanowi 4 lata i 6 miesięcy. Stefania B. spełniła wobec tego warunki do nabycia prawa do renty inwalidzkiej. Kiedy to nastąpiło, Sąd nie ustalił.

Sąd Najwyższy w składzie orzekającym w niniejszej sprawie nie podziela poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 23 czerwca 1988 r., II URN 29/88, OSP 1989 z. 5, poz. 107, na który powołał się Sąd Apelacyjny, jakoby okresy zatrudnienia wymienione w art. 33 ust. 1 pkt 1 – 4 ustawy o z.e.p. nie musiały przypadać przed datą powstania inwalidztwa. Trafności takiej tezy zaprzecza art. 33 ust. 3 tejże ustawy regulujący, na zasadzie wyjątku, sytuacje, w których brak wymaganego okresu zatrudnienia nie stanowi przeszkody w nabyciu prawa do renty. Pośrednio o zasadności prezentowanego tu stanowiska, a zarazem niekonsekwencji Sądu Apelacyjnego, świadczy powołany w dalszej części uzasadnienia wyrok SN z dnia 7 lipca 1971 r., III URN 9/71, OSPiKA 1972 z. 2, poz. 42.

Sąd błędnie zatem zinterpretował art. 32 pkt 2 i art. 33 ust. 1 pkt 2 ustawy o z.e.p. Skoro w dniu powstania inwalidztwa – 31 grudnia 1981 r. wnioskodawczyni miała okres zatrudnienia wynoszący 1 rok, 6 miesięcy i 25 dni, to nie spełniała określonego w powołanych przepisach warunku do nabycia prawa do renty inwalidzkiej.

W ocenie Sądu, Stefania B. spełniła także warunki do nabycia prawa do renty inwalidzkiej przy przyjęciu późniejszego powstania jej inwalidztwa. W dziesięcioleciu poprzedzającym najpóźniejszą datę, która umożliwia stosowanie starych zasad liczenia stażu ubezpieczeniowego, tj. od 14 listopada 1981 r. do 14 listopada 1991 r. – okresy jej zatrudnienia i równorzędne z okresami zatrudnienia, w tym opieka nad dzieckiem Krystianem, wyniosły ponad 5 lat.

Wbrew odmiennej ocenie Sądu drugiej instancji, okres sprawowania opieki nad synem Krystianem nie może być traktowany jako okres równorzędny z okresem zatrudnienia. Krystian B. urodził się 24 kwietnia 1983 r. Ubezpieczona ostatnią umowę o pracę bezpośrednio poprzedzającą urodzenie dziecka rozwiązała w dniu 31 października 1981 r., a więc nie z powodu sprawowania nad nim osobistej opieki. Uwzględniając ten okres w stażu zatrudnienia Sąd naruszył zatem art. 11 ust. 2 pkt 11 ustawy o z.e.p.

Sąd Najwyższy zważył nadto:

Ustalenie w przedmiocie daty powstania inwalidztwa Stefani B., odmienne od

poczynionego przez Sąd pierwszej instancji, zostało dokonane bez przeprowadzenia uzupełniającego postępowania dowodowego i wynika jedynie z odmiennej oceny materiału zebranego w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji. Materiał ten zaś, zwłaszcza w kontekście podniesionych w kasacji takich okoliczności, jak dwukrotne podjęcie przez Stefanię B. zatrudnienia po 1981 r., urodzenie trojga dzieci, nawrotowy charakter rozpoznanej choroby, brak jakiejkolwiek dokumentacji lekarskiej sprzed 1995 r., nie dawał podstaw do zmiany ustaleń stanowiących faktyczną podstawę rozstrzygnięcia zawartego w zaskarżonym apelacją wyroku. W tym kontekście, stwierdzenia, że inwalidztwo powstało przed 15 listopada 1991 r., a „z dużym prawdopodobieństwem” istnieje od 1981 r., zawarte w opiniach wydanych na podstawie dokumentacji lekarskiej pochodzącej ze znacznie późniejszego okresu niż ustalenie okresu powstania inwalidztwa, w sytuacji, gdy przyczyną inwalidztwa nie jest kaleczność, ani schorzenie wrodzone lub istniejące od dzieciństwa, nie stanowią dostatecznej podstawy do wniosku, że inwalidztwo to powstało w dacie „prawdopodobnej”, a nie „pewnej”. Oceniając materiał dowodowy, dotyczący daty powstania inwalidztwa Sąd drugiej instancji przekroczył zatem granice swobody wyznaczonej w art. 233 KPC. Jak się wydaje, uczynił to ze świadomością tego faktu, o czym świadczy warunkowy tryb rozważań i hipotetyczne formułowanie tego ustalenia, zwłaszcza w części dotyczącej uzasadnienia nabycia przez skarżącą prawa do renty na podstawie art. 32 pkt 2 w związku z art. 33 ust. 1 pkt 2 ustawy o z.e.p.

Kasacja jest zatem usprawiedliwiona. Ponieważ stwierdzone uchybienia przepisów postępowania nie miały ostatecznie wpływu na wynik sprawy, a naruszone zostały przepisy prawa materialnego, Sąd Najwyższy, stosownie do art. 393¹⁵ KPC, orzekł jak w sentencji.

=====